

HUDOTO

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

Bilgi Notu ●●●●●●

Doğayı Kuir Teoriyle Anlamak: Kuir Ekoloji

Doğayı Kuir Teoriyle Anlamak: Kuir Ekoloji

Yazar: Mesut Bilicitürk

Yayınlayan: Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı – HUDOTO

Yayın Tarihi: Haziran 2024

Adres:

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

Mucibur Rahman Sok. No: 17 Anadolu İş Hanı K:3 D:11 Konak-İZMİR

info@hudoto.com

İÇİNDEKİLER

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHÇE	1
A. Kuir Kavramı ve Kuir Teori.....	1
B. Kuir Ekoloji Kavramı ve Temel İlkeleri	1
II. VEGANİZM, KUIR EKOLOJİ VE EKOFEMİNİZM.....	4
A. Veganizm ve Kuir Ekoloji Kesişimselliği.....	4
B. Kuir Ekoloji ve Ekofeminizm İlişkisi	4
KAYNAKÇA	7

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHÇE

A. Kuir Kavramı ve Kuir Teori

Kuir kavramı, heteroseksüel veya cisgender¹ olmayan kimlikleri kapsayan bir şemsiye terimdir. Bu, LGBTİ+ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks) spektrumunun tamamını ve ötesini içerir. Kuir kimlik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve romantik yönelim gibi birçok farklı unsuru kapsayabilir.²

Kuir kavramının birkaç farklı anlamı ve kullanımı vardır:

- 1. Kimlik Terimi:** Kuir, heteroseksüel veya cisgender normlarına uymayan kimlikleri tanımlamak için kullanılabilir. Bu, LGBTİ+ spektrumunun tamamını ve ötesini kapsayabilir.
- 2. Politik Bir Terim:** Kuir, heteronormativiteye ve cisnormativiteye karşı çıkan bir politik terim olarak da kullanılabilir. Bu, heteroseksüelliği ve *cisgender* norm olarak kabul eden ve diğer kimlikleri marjinalleştiren toplumsal yapılara karşı bir meydan okumadır.
- 3. Akademik Bir Terim:** Kuir, cinsellik, cinsiyet ve kimlik üzerine yapılan çalışmaları kapsayan akademik bir terimdir. Kuir teori, bu alanlarda geleneksel kategorileri ve varsayımları sorgulayan bir teorik çerçevedir.
- 4. Bir Hareket:** Kuir, LGBT+ haklarından öteye geçerek cinsellik ve cinsiyetin tüm yönlerini özgürleştirmeyi amaçlayan bir hareketi de ifade edebilir. Bu, cinsel özgürlük, cinsiyet çeşitliliği ve heteronormativiteye³ karşı mücadeleyi savunan bir harekettir.

Kuir teori, 1990'larda ortaya çıkan ve cinsellik, toplumsal cinsiyet ve cinsel arzu kavramlarını inceleyen bir kuramsal çerçevedir. Bu teori, geleneksel cinsellik ve toplumsal cinsiyet kategorilerini sorgular ve sabit kimliklere karşı çıkar. Kuir teori, cinsellik ve toplumsal cinsiyetin sabit ve doğal olmadığını savunur.

Bu teoriye göre, cinsellik ve toplumsal cinsiyet, tarihsel, kültürel ve politik güçler tarafından şekillendirilir. Kuir teori, erkek-kadın, heteroseksüel-eşcinsel gibi ikili karşıtlıkları reddeder ve cinsellik ve toplumsal cinsiyetin bir spektrumda yer aldığını savunur. Bu teoriye göre kimlikler sabit ve değişmez değildir, zamanla değişebilir ve farklı kimlikler bir arada var olabilir. Kuir teori, heteroseksüelliği ve geleneksel aile yapısını norm olarak kabul eden normativiteyi sorgular.

B. Kuir Ekoloji Kavramı ve Temel İlkeleri

1. Kuir Ekoloji Kavramı

Kuir ekoloji, doğaya, biyolojiye ve cinselliğe kuir teori ile bakan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Ayrıca heteronormativiteyi reddederek, doğada da çeşitli cinsel yönelimler ve cinsiyet kimliklerinin var olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısı, geleneksel ekoloji yaklaşımlarının toplumsal cinsiyet temelindeki eksikliklerini gidererek daha kapsayıcı ve adil bir ekoloji anlayışı sunmaktadır.

---

¹ Cisgender: Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denilir.

² <https://kaosgl.org/haber/nedir-bu-queerrquo-dedikleri>

³ Heteroseksüelliğin tek normal cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir.

"Kuir ekoloji" terimi nispeten yeni bir terimdir ve farklı yazarlar tarafından çeşitli şekillerde yeniden tanımlanmaktadır. Örneğin "Queer Ecologies/ Sex, Nature, Politics, Desire" adlı çalışmanın editörleri Catriona Mortimer-Sandilands ve Bruce Erickson, bu çalışmanın girişinde kuir ekolojinin görevini "...cinsel ilişkilerin hem doğanın maddi dünyasını hem de bu dünyaya ilişkin algılarımızı, deneyimlerimizi ve yapılarımızı düzenleme ve etkileme biçimlerini anlattığını gösteren bir çevre politikası" olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan kuir ekoloji alanında önemli çalışmaları bulunan Timothy Morton'a göre kuir ekoloji, ekofeminizmin biyolojik özcü ve ikili sisteme bağlı kaldığını eleştirerek yola çıkmaktadır. Bu sınırlı ve hatta fobik olarak tanımlanabilecek yaklaşıma karşın çeşitli varoluşları barındıran kapsayıcı bir yapı gerekmektedir. Morton ekofeminizmin heteronormatif yapıyı sorunsallaştırmadığını vurgulamaktadır. Öte yandan kuir ekoloji var olan tahakkümün, eril baskının ve şiddetin heteronormatif yapıyla ilişkisini öne çıkararak bu yapıyı da karşısına almaktadır.⁴

Kuir ekoloji insan cinselliğinin ve toplumsal cinsiyetin de "doğallaştırılarak" kabul edilmiş yapısını sorgulamaktadır. Hem akademik alanda hem de pratikte hak savunuculuğu yaparken hakim olan cinsellik ve cinsiyet algılarının sanıldığı aksine doğal olmadıklarını öne sürmektedir. Bunu yaparak karşısında durduğu normatif bilgilerin de sorgulanmasını ve dönüşmesini sağlamaktadır. Kuir ekoloji, "doğal dünya" kavramına yeni bir yorum getirir ve "doğal" olarak ifade edilenin aslında biyolojik ve üretilmiş sosyal kavramlara dayandırılarak inşa edilmiş yapay ürünler olduğunu söylemektedir.⁵

Kuir ekoloji en temelinde, yaygın kapitalist ve ataerkinin getirdiği "doğallık ve doğal olan" kavramlarını sorgulamakta ve sistemin doğallaştırdığı her ne varsa, bunun karşısında durmaktadır. Ayrıca sistemin toplumsal cinsiyet rolleriyle, insanların yaşadığı cinselliklerden doğal saydığı cinsellik biçimlerini yapı bozuma uğratmaya çalışmaktadır.

Bu anlayış sistemin getirdiği toplumsal cinsiyet rolleriyle cinselliğe bakışın, içi boşaltılmış ve doğallaştırmaya çalışılmış, doğal kavramından çıktığını ve dolayısıyla çarpıtılmış ve gerçek anlamıyla doğal olmadığını ve normatif bilgiler olduğunu söylemekte ve doğallaştırılmaya çalışılmış, doğal kavramının biyolojik kavramlara ve inşa edilmiş sosyal belirlemelere göre öne sürülen yapay bir yaklaşım olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Ekolojinin kendisi çevrenin kendisini, canlılarla insan dışı varlıkların yaşadığı dünya ile insanlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Burada kuir ekoloji ekolojiyi kuirleştirirken, insanların insan dışı dünyayı nasıl bir çerçeveden gördüğü ile insan dışı dünyada gerçekte ne olduğu arasındaki ayrımı vurgulamak için kuir teoriden faydalanır.

İnsan dışı dünyanın kendisi halihazırda kuir, fakat insanın bu doğal dünyayı algılama biçimi eğilip bükülmelidir. Bagemihl "*Biological Exuberance: Animal Homosexuality and Natural Diversity*" isimli kitabında, insan olmayan 450 hayvan türünde, doğal çeşitlilik içerisinde kuir ilişkilenen canlıların da olduğunu, insan olmayan hayvanlarda kuir olarak kabul edilen cinsel eylemlerin ve cinsel özelliklerin bulunduğunu göstermiştir. Doğada interseks hayvanlar, solucanlar, salyangozlar ve küçük balıklar gibi birden fazla cinsel organa sahip hayvanlar, yunuslar ve sincap türlerinin bazıları gibi biseksüel hayvanlar, eşeysiz üreyen hayvanlar ve belirli koşullar altında cinsiyetlerini koşula göre değiştirebilen hayvanlar vardır.

⁴ Timothy Morton, "Queer Ecology"

⁵ <https://www.iklimhaber.org/kuir-ekolojinin-anlasilmasi-zorunlulugu/>

Kuir ekoloji, kısaca tüm canlıları ve doğayı birlikte çalışan bir sistemin benzersiz parçaları olarak kabul etmektedir. İnsan ve doğal ikili kavramlarını yapı bozuma uğrattırırken doğal kelimesine yüklenen iktidar unsurlarını da yok eder.⁶

2. Kuir Ekolojinin Temel İlkeleri ⁷

Doğayı Heteronormativiteden Başka Bir Şekilde Değerlendirmek: Geleneksel ekolojik görüşler genellikle doğayı yalnızca heteroseksüel normlara bağlı olarak betimlemektedir. Kuir ekoloji, doğal dünyada çeşitli cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin varlığını kabul ederek buna karşı çıkmaktadır. Bu ilke, çeşitli türlerde eşcinselliği, biseksüelliği, aseksüelliği ve interseksüelliği tanımayı içermektedir.

İnsan-Doğa İkiliğine Karşı Çıkmak: Geleneksel ekoloji görüşü genellikle insanlar ve doğa arasında katı bir ayırım yaratmaktadır. Kuir ekoloji ise her şeyin birbirine bağlı olduğunu vurgulayarak bu anlayışı reddetmekte, insan eylemlerinin doğal dünyayı nasıl doğrudan etkilediğini ve bunun tersinin nasıl geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Mevcut durumda bu birbirine bağlılık hem insanlara hem de doğaya yönelik ayrımcılığın ele alınmasını gerektirir.

Kapsayıcılığı Teşvik Etmek: Kuir ekoloji, tüm canlı ve cansız varlıkları kapsayan daha geniş bir ekolojik anlayışı savunmaktadır. Bu anlayış doğası gereği türçülüğe, yani yalnızca türlere dayalı ayrımcılığa meydan okumaktadır. Ekolojik sistem içindeki tüm varoluşların içsel değerini tanıyan daha kapsayıcı bir yaklaşım için mücadele etmektedir.

Geleneksel Ekolojik Söylemlere Karşı Mücadele: Kuir ekoloji, geleneksel ekolojik anlatıların sınırlılıklarını eleştirmektedir. Bu anlatıların genellikle doğal dünyanın karmaşıklığını göz ardı ettiğini ve çeşitli ekolojik unsurların birbirine bağlılığını ele almakta başarısız olduğunu savunmaktadır. Kuir teoriyi de işin içine katarak, daha kapsamlı ve eşitlikçi bir bakış açısı yaratmayı amaçlamaktadır.

Kesişimsellik: Kuir ekoloji, çeşitli baskı biçimlerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Doğa tahribatının çoğu zaman ötekileştirilmiş toplulukları orantısız bir şekilde etkilediğinin farkındalığıyla hareket etmektedir. Bu bakış açısı, çevresel sorunları ele alırken aynı zamanda ırk, sınıf ve cinsel yönelim gibi unsurlara dayalı sosyal eşitsizliklerle mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

---

⁶ 17 Mayıs Derneği, LGBTİ+'lar ve İklim Krizine Giriş: Dönüşüme Kendimizden Başlamak”

⁷ Catriona Mortimer-Sandilands and Bruce Erickson, “Queer Ecologies/ Sex, Nature, Politics, Desire”

II. VEGANİZM, KUIR EKOLOJİ VE EKOFEMİNİZM

A. Veganizm ve Kuir Ekoloji Kesişimselliği

Veganizm ve kuir ekoloji kavramları ilk bakışta farklı anlayışlar gibi görülse de yakından bakıldığında bu iki felsefenin aslında pek çok ortak yönünün olduğu görülmektedir. Kısaca tanımlamak gerekirse veganizm, hayvan refahı ve hayvansal tarımın çevresel etkileri ile ilgili etik kaygılar nedeniyle hayvan sömürüsüne karşı etik bir duruşu ifade etmektedir. Kuir ekoloji ise daha derinlere inerek doğanın katı bir şekilde kategorize edilmesini eleştirir ve ekolojik sistemler ile ötekileştirilmiş toplulukların birbirine bağlı olduğuna dair bütüncül bir anlayışı benimsemektedir.

Peki, görünüşte birbirinden farklı olan bu anlayışlar nasıl iç içe geçmektedir? İlk olarak, bu bakış açılarının felsefi temelleri mevcut duruma meydan okumak üzerine kuruludur. Hem veganizm hem de kuir ekoloji doğası gereği yerleşik sistemlere meydan okumaktadır. Veganizm hayvanların sömürülmesine yönelik geleneksel algıyı yıkarken, kuir ekoloji de doğaya yönelik ikili bakış açısını (doğal ve doğal olmayanı) ortadan kaldırmaktadır.

Kuir ekoloji ve veganizm arasındaki önemli bir diğer benzerlik ise bu fikirlerin ikisinin de güç yapılarının ortaya çıkarılması için mücadele ediyor olmasıdır. Kuir ekoloji, toplum dışına itilmiş grupların maruz kaldığı baskı ile çevresel bozulma arasındaki bağlantıya ışık tutarken veganizm, hayvan sömürüsünün doğasında var olan güç yapılarını açığa çıkararak bu endüstrinin çevreye verdiği zararı vurgulamaktadır.

Ayrıca her iki anlayış da çeşitliliğin önemini kabul etmektedir. Kuir ekoloji ekosistemlerdeki karmaşık yaşam ağını kabul ederken, veganizm de hayvan sömürüsü temelli yaşam anlayışının sınırlamalarının ötesine geçerek daha geniş bir yelpazede bitkisel kaynakları teşvik etmektedir.

Son olarak bu iki anlayış da toplumsal olarak yerleşik hale gelmiş ilişkilerin yeniden tanımlanmasına yönelik ihtiyaca vurgu yapmaktadır. Kuir teorinin "kuirlik" kavramı, yerleşik kategorilerin sorgulanmasını teşvik ederken veganizm, hayvan sömürüsüne karşı etik bir duruş aracılığıyla mevcut insan-hayvan hiyerarşisini bozmaktadır.

B. Kuir Ekoloji ve Ekofeminizm İlişkisi

Feminizm, tarihi boyunca zamanın ruhuna göre şekillenmiş ve öncelikleri değişime uğramış bir akımdır. Her dalga, kadınların hak ve özgürlükleri için mücadeleyi farklı bir açıdan ele almıştır. Birinci Dalga Feminizm olarak adlandırılan dönemde kadınların temel hak ve özgürlükler bakımından erkeklerle eşit statüye sahip olması için mücadele edilmiştir.

İkinci dalga feminizmde ise mücadelenin odak noktası kamusal alanda kendine yer bulamayan, eve mahkum edilen kadınların sorunları olmuştur. Bu dönemde ev işlerinin paylaşılması, doğum kontrolüne erişim ve kürtaj hakkı gibi konularda mücadele edilmiştir.

Günümüzde devam eden üçüncü dalga feminizm ise postmodernizmden etkilenecek "farklı kadınlık" tanımlarını merkeze almıştır. Bu dönemde beden algısı, cinsellik, kimlik ve çeşitlilik gibi alanlarda mücadele edilmeye devam edilmektedir. Ekofeminizm fikri bu dönemde ortaya çıkmış ve ilk defa 1974 yılında Françoise d'Eaubonne tarafından yazılan

"Feminizm ve Ölüm" adlı kitapta görülmüştür. Bu akım, kadınların ezilmesi ile doğanın tahribatı arasındaki bağlantıyı inceleyen bir feminist teoridir.⁸

Zaman içinde ekofeminizm anlayışı gelişmiş ve kesişimsel değerlendirmeler ışığında etkilenebilirliği yüksek hale getirilmiş tüm grupları kapsayıcı bir bakış açısına evrilmiştir ve günümüzde çoğu noktada kuir ekoloji ile benzer çıkarımlara işaret etmektedir. Bu nedenle iki anlayış arasındaki farkı açıklamak adına Ekofeminizmin ortaya çıktığı dönemdeki temel argümanlarına değinmek yerinde olacaktır. Bunları şu şekilde ifade etmek mümkündür⁹:

- Doğa ve kadın, ataerkil sistem tarafından sömürülmektedir.
- Çevresel sorunların çözümü için feminizm şarttır.

Ekofeminizmde hayvanların da kadınlar gibi sömürüldüğü ve insan kullanımına yönelik her türlü deney, ürün ve gıda için kullanıldığının altı çizilmektedir. Erken dönem feministler hayvanların bu yönde kullanımına karşı çıkmışlar ancak nitelikli bir iklim/hayvan özgürlüğü politikası ortaya koymakta zorlanmışlardır. Ekofeminizm yalnızca kadınlar ve erkekler arası ikiliğe karşı çıktığından ve hatta liberal ekofeministler "*kadınların erkekler seviyesine yükselmesini*" talep ederken diğer kesişimsellikleri, ırk, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden yaşanan mağduriyetleri göz ardı etmiştir.

Bazı feministler ise, kadın bedeni ile doğal güçler ve doğurganlık arasındaki bağlantıları bir güç kaynağı olarak görerek, kadınların doğa ile bu ilişkisini benimsemişlerdir. Ancak bu bakış açısı, LGBTİ+'ları, ikili cinsiyet dışındaki kimlikleri, çocuk sahibi olamayan veya olmak istemeyen natrans kadınları dışlayıcı bir yaklaşımdır ve heteronormatif yapıyı sorun olarak görmez. Oysa sistemin getirdiği heteronormatif yapı, cinsiyetler arası ikiliklerle insanlar arası ayırım yapan ve doğadaki kaynakları sömürmesine izin verilen beyaz heteroseksüel erkekleri en makbul insan kategorisinde değerlendiren ve mücadele edilmesi gereken yapının bizzat kendisidir.¹⁰

Günümüzde ekofeminizm ve kuir ekoloji arasındaki ilişki, çevre ve doğa savunuculuğu ile toplumsal cinsiyet teorilerinin evrim geçirdiği dinamik bir bağlamda değerlendirilmektedir. Ekofeminizm, tarihsel olarak kadınların doğa ile olan bağlantısını ve her ikisinin de patriarkal sistemler tarafından nasıl sömürüldüğünü vurgularken, son yıllarda bu yaklaşım daha kapsayıcı ve çeşitli perspektiflerle zenginleşmiştir. Modern ekofeministler, yalnızca kadınların değil, tüm kırılanlaştırılmış grupların doğa ile ilişkilerini ve çevresel adalet mücadelelerini içerecek şekilde teorilerini genişletmektedir.

Kuir ekoloji ise, cinsiyet ve cinsellik normlarına meydan okuyarak, doğa ve çevre ile olan ilişkilerde heteronormatif ve cinsiyetçi yapıların nasıl rol oynadığını incelemektedir. Bu yaklaşım, doğanın ve çevrenin cinsiyetlendirilmiş ve normatif anlamlarını sorgularken, aynı zamanda doğanın kendisinin de çeşitli cinsiyet ve cinsellik deneyimlerini barındırabileceğini savunur. Kuir ekoloji, doğanın heteronormatif bakış açısıyla nasıl inşa edildiğini ve bu inşanın çevresel sorunlar üzerindeki etkilerini araştırır.

Bu iki alan arasındaki kesişim noktaları, sosyal ve çevresel adaletin daha geniş bir çerçevede ele alınmasına olanak tanır. Ekofeminizm ve kuir ekoloji, mevcut sosyo-ekonomik

⁸ Ceren Avcil, "Ekofeminizmin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme"

⁹ Gülhan Karadağ Ağkurt, "Doğa - Kadın Dayanışması: Eko-Feminizm"

¹⁰ 17 Mayıs Derneği, LGBTİ+'lar ve İklim Krizine Giriş: Dönüşüme Kendimizden Başlamak"

ve kültürel yapıların eleştirisi üzerinden ilerleyerek, doğa ve çevreye dair daha kapsayıcı ve adil bir anlayış geliştirmeyi amaçlar. Her iki yaklaşım da çeşitliliği ve dahiliyeti merkeze alarak, doğaya dair bakış açılarını zenginleştirmekte ve bu sayede daha geniş ve kapsayıcı bir çevresel adalet hareketi oluşturmaktadır. Bu perspektifler, doğanın ve çevrenin yalnızca insan ihtiyaçlarına hizmet eden kaynaklar olarak görülmesine karşı çıkarak, insan-doğa ilişkilerini yeniden tanımlamayı hedefler.

Ekofeminizm ve kuir ekoloji arasındaki bu ilişkiler, çevre çalışmalarında ve toplumsal cinsiyet teorilerinde yenilikçi ve eleştirel bakış açıları sunarak, toplumsal ve çevresel sorunların kesişimsel bir anlayışla ele alınmasını sağlar. Bu bağlamda, her iki yaklaşım da toplumsal ve çevresel adalet mücadelelerinin birbirini nasıl tamamlayabileceğini ve destekleyebileceğini göstererek, daha adil ve sürdürülebilir bir dünya için ortak bir zemin sunar.

KAYNAKÇA

17 Mayıs Derneği. *LGBTİ+ 'lar ve İklim Krizine Giriş: Dönüşüme Kendimizden Başlamak*.
Arons, W. *Queer Ecology / Contemporary Plays*.

Avcil, C. *Eko-feminizmin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme*.
Ağkurt, G. K. *Doğa - Kadın Dayanışması: Eko-Feminizm*.

Bauman, W. A. *Meaningfull Flesh*.

İklim Haber. *Kuir Ekolojinin Anlaşılması Zorunluluđu*.
<https://www.iklimhaber.org/kuir-ekolojinin-anlasilmasi-zorunlulugu/> adresinden alındı.

Jagose, A. *Queer Teori: Bir Giriş*.

Johnson, A. *How to Queer Ecology*.

Kaos GL. *Nedir bu queer' dedikleri?* <https://kaosgl.org/haber/nedir-bu-queerrsqo-dedikleri>
adresinden alındı.

Mortimer-Sandilands, C., & Erickson, B. *Queer Ecologies/ Sex, Nature, Politics, Desire*.

Morton, T. *Queer Ecology*.

Ourkiya, A. *Queer Ecofeminism: From Binary Feminist Environmental Endeavours to Postgender Pursuits*.

Sbicca, J. *Eco-queer Movements/ Challenging Heteronormative Space Through Reimagining Nature and Food*.

HUDOTO

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

